

Den offrade alkoholpolitiken

En studie av moderaternas förändrade alkoholpolitik

Sanna Maria Vent

Abstract

The Swedish alcohol policy has by tradition a restrictive composition, with high taxes and the Swedish Alcohol Retailing Monopoly as important elements. The Moderate Party has been powerful critics of the alcohol policy and has advocated a reformation. However, today the Moderate Party seems to have changed the attitude towards the alcohol policy and it even supports the Swedish initiative to create cooperation about alcohol matters at the EU level.

This thesis examines why the Moderate Party has changed its attitude towards the restrictive alcohol policy. Three aspects have been considered: the rise of a European public policy, strategic choice, and the influence of the political environment. The paper discusses the problem from a strategic perspective, which means that the political change is viewed as a result of strategic considerations.

The party has indeed been affected by all of the three aspects, although to different extent. The main conclusion is that the new approach is a consequence of strategic negotiations between the coalition parties in the Swedish government. The Moderate Party simply had to abandon its political persuasion in alcohol matters in return for increased influence in other issues.

Nyckelord: Alkoholpolitik, Moderaterna, Politisk strategi, EU:s sociala dimension, Strategisk anpassning.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.1.1	Operationalisering.....	1
1.2	Disposition	2
2	Bakgrund – alkoholpolitiken	3
3	Metod	4
3.1	Genomförande.....	4
3.2	Material och metodproblem	5
3.2.1	Delvis strukturerade intervjuer.....	5
3.2.2	Andrahandsmaterial	6
4	Teori	7
4.1	Den europeiska socialpolitiken	7
4.1.1	EU:s sociala dimension	7
4.1.2	Spillover-effekter: från ekonomisk till social integration	8
4.2	Politisk strategi.....	9
4.2.1	Rationalistisk teori.....	9
4.2.2	Förhandlingsteori	9
4.3	Den politiska kontexten.....	10
4.3.1	Kunskap och värden formar verkligheten	10
4.3.2	Institutioner, politisk kultur och vikten av konsensus.....	11
5	Analys	13
5.1	Den europeiska socialpolitiken	13
5.2	Politisk strategi.....	18
5.3	Den politiska kontexten.....	21
6	Slutsatser	25
7	Referenser	26
7.1	Litteratur.....	26
7.2	Material	28

7.2.1	Intervjuer	28
7.2.2	Riksdagsdebatter	28
7.2.3	Artiklar och internetkällor	29

1 Inledning

Socialutskottets betänkande om alkoholfrågor innebär en bred uppslutning kring den restriktiva linjen. Det är alldeles utmärkt. Tidigare kanske framför allt moderata förslag om en helt ny alkoholpolitik har lagts på hyllan helt och hållet (Svedberg 070213).

Svensk alkoholpolitik har traditionellt en restriktiv utformning, där hög alkoholbeskattning och Systembolagets spritmonopol är viktiga beståndsdelar. I samband med Sveriges medlemskap i EU förändrades förutsättningarna för att driva en restriktiv alkoholpolitik och en majoritet av riksdagens partier, med moderaterna i spetsen, förespråkade en mer liberal hållning i alkoholfrågor. Moderaterna är traditionellt motståndare till den restriktiva utformningen av svensk alkoholpolitik och har i opposition drivit frågan om sänkt alkoholskatt och ett avskaffande av spritmonopolet. Idag, 2007, är moderaterna det största partiet i en borgerlig koalitionsregering och har därmed makten att driva igenom sin avregleringspolitik. Uttalanden från ledande politiker inom partiet visar dock att det inte finns några sådana intentioner. Istället ger partiet sitt stöd till den restriktiva hållningen.

1.1 Syfte och frågeställning

Ambitionen är att undersöka *varför* moderaterna har förändrat sin inställning till den restriktiva alkoholpolitiken. Frågeställningen studeras med utgångspunkt i dagens situation, där moderaterna sitter som största parti i en borgerlig koalitionsregering och således har stor makt att driva igenom sin politik. Uppsatsen har en strategisk ansats, vilket innebär att utgångspunkten för studien är att moderaternas förändrade politik bygger på strategiska bedömningar. För att besvara frågeställningen identifieras tre förklaringsfaktorer som problematiken studeras utifrån. Syftet är att genom kvalitativa intervjuer urskilja på vilka sätt faktorerna har påverkat moderaternas politik, samt vilken förklaringsfaktor som har haft störst inflytande. Syftet kan formuleras i en övergripande fråga:

- Varför har moderaterna ändrat inställning till den restriktiva alkoholpolitiken?

1.1.1 Operationalisering

Med den restriktiva alkoholpolitiken menar jag den traditionella svenska politik som grundar sig i en syn på alkoholproblematiken som ett socialt problem. En av

de grundläggande målsättningarna med den svenska alkoholpolitiken är att sänka totalkonsumtionen genom statliga åtgärder. Viktiga beståndsdelarna i denna politik är statens möjligheter att begränsar bland annat tillgängligheten till alkoholdrycker genom höga alkoholskatter och ett statligt försäljningsmonopol. Den restriktiva alkoholpolitiken innehåller också en önskan om att sprida – eller exportera – den svenska synen på alkohol, bland annat inom EU.

1.2 Disposition

I uppsatsens andra kapitel ger jag en bakgrund till uppsatsens problemområde. Här beskriver jag bland annat Sveriges alkoholpolitiska situation samt moderaternas alkoholpolitik. Därefter presenteras uppsatsens metod, samt de för- och nackdelar som förknippas med ett sådant tillvägagångssätt. I det fjärde kapitlet diskuteras tre teoretiska utgångspunkter: 1) den europeiska välfärdspolitiken, 2) politisk strategi, samt 3) den politiska kontexten. Syftet är att läsaren ska få en förståelse för de perspektiv som ligger till grund för studien. Därefter genomförs tre åtskilda analyser av det empiriska materialet, med utgångspunkt i respektive teoretiskt perspektiv. Avslutningsvis drar jag en generell slutsats utifrån av de tre analysdelarna.

2 Bakgrund – alkoholpolitiken

Svensk alkoholpolitik har en traditionellt restriktiv utformning med hög alkoholbeskattning, låg tillgänglighet samt begränsat utrymme för privat vinstintresse som främsta kännetecken. Sveriges medlemskap i EU har dock påverkat förutsättningarna att bedriva en restriktiv alkoholpolitik. Införselkvoterna för alkoholdrycker har höjts och från och med den 1 januari 2004 har Sverige samma införselregler som övriga EU-länder. Spritskattesänkningarna i Danmark och Finland har medfört att den till Sverige införda alkoholen har blivit billigare. Även EU-utvidgningen 2004 ökade tillgängligheten till alkoholdrycker med priser avsevärt lägre än de svenska. I takt med att införseln av alkohol ökade, minskade Systembolagets försäljning och kritiken mot de svenska alkoholskatterna växte (SOU 2005:25 s.37ff.).

Europeiska kommissionens förslag till en gemensam alkoholstrategi – som initierades under det svenska ordförandeskapet 2001 – antogs i november 2006. Strategin innebär att folkhälsoperspektivet på alkoholfrågor förstärks inom unionen. Förslaget innehåller inte några lagförslag eftersom detta är nationell kompetens, utan ska ses som ett komplement till EU-ländernas egna åtgärder. Kommissionen följer upp och lämnar rapporter om hur medlemsländerna genomför strategins förslag (Alkoholstrategi för EU).

Moderaterna har traditionellt varit det parti i riksdagen som tydligast drivit en avregleringspolitik. Partiet har bland annat förespråkat ett avskaffande av Systembolagets monopol, slopandet av dåvarande införselregler och lägre alkoholskatter (Bergström 2000 s.30f.). Moderaterna har framställt en anpassning till övriga EU-länders skattenivåer och en omfattande omläggning av svensk alkoholpolitik som det enda möjliga alternativet för att möta de nya utmaningarna. Moderaterna har även varit kraftfulla motståndare till utvecklingen av en europeisk socialpolitik och eftersträvar en välfärdspolitik där statligt och offentligt inflytande är kraftigt begränsat (Johansson 2003 s.245ff.).

Idag tycks moderaterna dock ha ändrat ståndpunkt. Partiet har sedan riksdagsvalet 2006 suttit i koalitionsregering med centerpartiet, kristdemokraterna och folkpartiet. I alliansens gemensamma valmanifest, som är underlaget för regeringsförklaringen, konstateras att minskad alkoholkonsumtion förbättrar folkhälsan och minskar sociala problem. Där uttrycks också att ”Allians för Sverige arbetar för en mer restriktiv syn på alkohol inom EU” (Allians för Sverige 2006 s.22f.). Moderaterna driver idag varken frågan om en sänkning av alkoholskatten eller tidigare krav på att avskaffa spritmonopolet. Istället förespråkar partiet inom regeringssamarbetet ett aktivt arbete i EU för att exportera Sveriges restriktiva alkoholpolitik.

3 Metod

I detta kapitel presenteras inledningsvis valet av metod och uppsatsens avgränsningar. Därefter problematiseras tillvägagångssättet och ett antal metodproblem identifieras.

3.1 Genomförande

Studien baseras på kvalitativa intervjuer med strategiskt utvalda politiker och tjänstemän som besitter stor kunskap om Sveriges alkoholpolitik. Dessa personer presenteras närmare i inledningen av analyskapitlet. Intervjuerna har genomförts via personliga möten och dokumenterats med hjälp av anteckningar och bandspelare. Intervjumaterialet har sedan transkriberats och resultatet bildar utgångspunkt för uppsatsens analys. Som komplement till intervjumaterialet använder jag utvalda citat från riksdagsdebatter samt nyhetsartiklar. Utifrån det samlade informationsmaterialet – ljudinspelningar, intervjuanteckningar, nyhetsartiklar och debattmaterial – har jag genomfört en helhetsanalys. Detta innebär att jag vid genomläsning av materialet har försökt se till helheten och därefter valt ut de citat som bäst illustrerar huvudintrycket (Holme/Solvang 1997 s.93).

I centrum för analysen återfinns tre teoretiska modeller som problematiken tolkas utifrån: 1) den europeiska socialpolitiken, 2) politisk strategi, samt 3) den politiska kontexten. Det teoretiska ramverket har utgjort mitt analysverktyg som hjälper mig att strukturera materialet. Analysen genomförs genom teoretiska resonemang där de utvalda citaten sätts in i sitt teoretiska sammanhang.

De tre teoretiska modellerna hålls fullständigt åtskilda från varandra, det vill säga de studeras som helt oberoende förklaringsfaktorer. Detta kan framstå som omotiverat eftersom de rimligen överlappar varandra. Därutöver kan de upplevas som svåra att jämföra eftersom de skiljer sig med avseende på karaktär och inflytande. Trots dessa betänkligheter bygger jag analysen på de tre teoretiska utgångspunkterna som tre oberoende förklaringsfaktorer, för att först i slutsatsen jämföra och resonera kring styrkan i faktorernas respektive inflytande. Detta upplägg motiveras främst med att det ger en tydlig struktur och det blir lättare för läsaren att förstå på vilket sätt varje enskild faktor har påverkat moderaternas förändrade inställning.

För att förstå varför moderaterna har förändrat sin inställning utgår uppsatsen från en strategisk ansats. Detta innebär att analysen genomförs inom ramen för ett rationalistiskt betraktelsesätt. Min utgångspunkt är därmed att moderaternas förändrade inställning till den restriktiva alkoholpolitiken grundar sig i strategiska överväganden. Dessa analyseras i enlighet med mina teoretiska modeller som

åtskilda strategiska situationer, det vill säga som strategier inom ett flernivåspel, inom ett koalitionsarbete, samt som en anpassningsstrategi.

3.2 Material och metodproblem

Nedan redogör jag ytterligare för hur jag har samlat in mitt empiriska material samt vilka metodproblem som förknippas med ett sådant tillvägagångssätt.

3.2.1 Delvis strukturerade intervjuer

Det empiriska materialet samlades huvudsakligen in genom delvis strukturerade intervjuer. Metoden karakteriseras av att intervjuerna varken är helt öppna samtal eller helt strukturerade kring ett frågeformulär (Andersen 1998 s.162). Steinar Kvale skriver att syftet med en kvalitativ intervju är att förstå den intervjuades livsvärld för att utifrån det kunna tolka den beskrivna problematiken (1997 s.13). Genom att inte använda standardiserade frågeformulär undviker man för stor styrning från intervjuarens sida. Istället utgår intervjuaren från en manual som behandlar de viktigaste faktorerna och därmed förhindrar alltför subjektivt styrda intervjuer (Holme/Solvang 1997 s.110).

I denna studie har jag genomfört intervjuer med personer i ledande ställning som har tillfrågats på grund av sin expertkunskap. Det finns flera fördelar med att intervjua personer som innehar toppositioner, bland annat att de är välinformerade och besitter värdefull kunskap. I samband med strategiska analyser är det centralt att genom det muntliga samtalet få en bild av de problem och dilemman som de inblandade personerna stått inför. Men metoden förknippas också med en del problem. För det första kan det, enligt Marshall och Rossman, vara svårt att komma i kontakt med och bestämma möte med individer i ledande ställning (1999 s.113). Jag upplevde inte det som ett stort problem, de politiker och tjänstemän som jag kontaktade var alla väldigt tillmötesgående. Däremot var det många som inte ansåg sig besitta tillräckligt stor kunskap om alkoholpolitiken och hänvisade vidare till andra personer. Detta illustreras tydligt av att jag i utgångsläget hade för avsikt att genomföra både informant- och respondentintervjuer, det vill säga intervjuer med personer som själva har varit delaktiga i alkoholpolitikens utformning (politiker), och personer som står utanför processen men som har mycket att berätta (tjänstemän) (Holme/Solvang 1997 s.104). Flera av de tjänstemän som jag kontaktade var dock inte villiga att uttala sig i politiska frågor utan hänvisade till politikerna själva eller deras sakkunniga. Utöver detta fann jag att syftet med intervjuerna – att förstå moderaternas strategiska beslut – uppnåddes bäst genom samtal med de politiker som är insatta i processen. Detta medförde att jag slutligen endast genomförde fem intervjuer, vilket var betydligt färre än den ursprungliga planen. Min uppfattning är dock att det inte behöver vara ett problem att bygga sin analys på ett begränsat antal intervjuer. Anne Ryan

skriver till exempel att ett lämpligt antal intervjuer är när man upplever att nya deltagare inte bidrar med något nytt (Ryen 2004 s.86). De fem personer jag slutligen träffade kan betraktas som nyckelpersoner inom det alkoholpolitiska området och intervjuerna gav den information jag hade hoppats på. Jag upplever inte att ytterligare intervjuer hade gett mig kompletterande kunskap.

Ett centralt problem när man intervjuar personer i ledande ställning är att de är vana att möta allmänheten och att ha kontroll. Det finns därmed en risk att de vänder samtalet och själva tar kommandot (Marshall/Rossmann 1999 s.114). Andersen skriver att män i ledande positioner är mycket artikulerade och är vana vid att få uppmärksamhet och respekt, samt att föra talan och ta initiativ. De kan därmed vara ovilliga att låta intervjuaren styra samtalet (Andersen 1998 s.175ff.). Jag mötte detta problem under framförallt en av intervjuerna, men har försökt undvika problematiken genom att styra intervjuerna kring vissa teman. Jag har tagit initiativ i början av intervjun och förklarat syftet med uppsatsen samt tagit upp de ämnen som jag vill behandla. Jag har även undvikit problemet genom att vara väl förberedd och inläst på uppsatsens område.

Ett ytterligare metodproblem är att valen av citat kan uppfattas som godtyckliga. Detta är ett problem som är svårt att komma förbi. Alternativet hade varit att förstärka reliabiliteten genom att låta någon annan läsa materialet och bedöma vilka delar som är relevanta att använda för analys, men det finns naturligtvis inget utrymme i en uppsats av den här storleken. Jag undviker alltför subjektivt eller godtyckligt präglade val genom att mina teoretiska modeller har utgjort en guide för urvalet.

3.2.2 Andrahandsmaterial

För att förstärka intervjumaterialet har jag även studerat riksdagsdebatter och artiklar. Jag har läst samtliga riksdagsdebatter som behandlar alkoholpolitik under perioden september 2006 – april 2007. Förutom detta har jag genomfört en sökning i IOGT-NTO:s nyhetsarkiv, som sammanfattar alkoholrelaterade nyheter, under samma period och gjort ett urval av nyhetsartiklar som behandlar uppsatsens ämne.

4 Teori

Nedan diskuteras de tre teoretiska perspektiv som frågeställningen ska tolkas utifrån.

4.1 Den europeiska socialpolitiken

I studiet av politiska beslut brukar överstatliga institutioners inflytande över politikens utformning studeras. I detta avsnitt redogör jag för delar av den forskning som pekar på att EU:s institutioner har ett växande inflytande över medlemsstaternas socialpolitik. Därefter analyseras spillover-effekters inverkan på utformningen av den nationella socialpolitiken. Jag använder återkommande det inom forskningen vedertagna begreppet *den sociala dimensionen*, som en samlande beteckning för den sociala utvecklingen av EU:s ekonomiska politik.

4.1.1 EU:s sociala dimension

Ett växande antal studier pekar på att en gemensam socialpolitik håller på att utvecklas inom EU. Paula Blomqvist sammanfattar forskningen på området och skriver att utvecklingen inom unionen går mot ett fördjupat och allt mer omfattande socialpolitiskt samarbete med målsättningen att på sikt skapa en gemensam europeisk välfärdsmodell. Hon menar att EU påverkar medlemsstaternas socialpolitik både direkt genom gemensamma överenskommelser, och indirekt genom den ekonomiska politiken (2003 s.6). Kerstin Jacobsson och Karl Magnus Johansson hävdar på samma sätt att utvecklingen av den sociala dimensionen i riktning mot en europeisk välfärdspolitik kan komma att utgöra ett hot mot den svenska socialpolitiken (2001 s.9). Det är därför angeläget för den svenska regeringen att utöva inflytande i ett tidigt stadium, för att den gemensamma socialpolitiken inte ska utformas enligt mer kontinentala välfärdsnormer. Utvecklingen av den sociala dimensionen har gett Sverige ökat utrymme att påverka den europeiska politiken. Jacobsson och Johansson lyfter fram regeringens ambition att driva en restriktiv alkoholpolitik inom EU som ett exempel på denna utveckling (Ibid s.25f.).

Den europeiska kommissionen har ett betydande inflytande över utformningen av EU:s politik. Genom möjligheten att sätta den politiska agendan och att använda icke-bindande instrument kan kommissionen föra fram frågor för diskussion, men avvakta med att fatta bindande beslut tills kontroversiella områden har "mjukats upp". Med denna taktik, förklarar Jacobsson och

Johansson, har kontroversiella frågor som folkhälsa kommit att bli föremål för ett förpliktande europeiskt samarbete som begränsar medlemsstaternas möjligheter att utforma sin egen politik. Kommissionen makt att formulera förslag är också betydelsefull eftersom ett förslag till EU-beslut är svårt för ett medlemsland att avfärda. På samma sätt, menar Jacobsson och Johansson, är det svårt för en medlemsstat att rösta nej till närmare samarbete i symboliskt viktiga frågor som exempelvis socialpolitik (Ibid). På detta sätt driver kommissionen fram förslag som direkt inkräktar på medlemsstaternas suveränitet.

Ett första steg i den socialpolitiska utvecklingen har varit enandet kring den öppna samordningsmetoden. Metoden är, som namnet indikerar, en samling icke bindande överenskommelser mellan medlemsstaterna som fastställer mål och riktlinjer på det socialpolitiska området (Johansson 2003 s.226). Karl Magnus Johansson påpekar att den öppna samordningsmetoden, som den svenska regeringen stödjer, bör uppfattas som ett första steg till ett samarbete som på lång sikt ska utveckla ett gemensamt synsätt på välfärdspolitikens innehåll (Ibid). Målsättningen är att man ska nå samordning och anpassning av medlemsländernas politik på frivillig väg genom bland annat en organiserad idéspredning och politiska påtryckningar (Jacobsson/Johansson 2001 s.9).

4.1.2 Spillover-effekter: från ekonomisk till social integration

I den neofunktionalistiska integrationsteorin har överstatliga aktörer en central roll. Uttrycket spillover-effekter är vanligt förekommande inom teoribildningen och används för att förklara varför olika medlemsstaters regeringar förändrar sin politik och stödjer sådant som de ursprungligen var emot, till exempel inom det sociala området. Jacobsson och Johansson gör en distinktion mellan funktionell och politisk spillover, där den förstnämnda betecknar en process där integration på ett område nästan med automatik leder till integration på andra områden, medan politisk spillover betecknar en process där aktörers preferenser ändras efter kontakter och påtryckningar (2001 s.32). Johansson skriver att åsikter och perspektiv formas i olika sammanhang och att detta ofta sker inom ramen för mellanstatligt samarbete (2001 s.44). Spillover-effekterna förklarar och ger en förståelse för hur område efter område har kommit att beröras av den europeiska integrationsprocessen. Jacobsson och Johansson förklarar att den sociala dimensionen är en följdintegration av den inre marknaden, och att kraven på en fördjupad välfärdspolitik på samma sätt bör ses som en följdintegration av EMU (2001 s.33). Resonemanget bygger på att EMU i förlängningen kommer att kräva en omfattande samordning av medlemsstaternas ekonomiska politik, inklusive finanspolitiken. Det innebär att utformning av skattesystem och regler på arbetsmarknaden inte längre är en nationell angelägenhet och i förlängningen berörs också socialpolitiken (Ibid).

Blomqvist förklarar att denna konsekvens även kommer att drabba Sverige genom den så kallade stabilitetspakten som alla EU-medlemsländer förbundit sig till (2003 s.13). Det finns en växande medvetenhet för denna utveckling i den svenska riksdagen och stödet för en europeisk socialpolitik som en motvikt till det

ekonomiska samarbetet har ökat. Moderaterna har visat störst motstånd till utvecklingen, men Johansson skriver att det växer fram en ny linje även inom det moderata partiet där man ställer sig mer positiv till att förena de marknadsliberala idéerna med någon form av socialpolitik (2003 s.245ff.).

4.2 Politisk strategi

I ett demokratiskt system är det majoriteten som bestämmer. Detta innebär i praktiken att politiken styrs genom koalitioner eller andra överenskommelser. En koalitionsregering kräver fullkomlig uppslutning bakom en gemensam linje (Hadenius 1981 s.17f.). Därmed, uppger Leif Lewin, har politik fått en karaktär av dragkamp, eller förhandlingsspel, mellan partier med olika åsikter (1986 s.9). Nedan redogör jag kortfattat för den rationalistiska teoribildningen som diskuterar det strategiska handlandet vid politiskt beslutsfattande. Därefter ges exempel på några förhandlingssituationer som kan ha föregått bildandet av den borgerliga koalitionsregeringen.

4.2.1 Rationalistisk teori

Rationalistisk teori innebär att förhandlingar uppfattas som en strategisk interaktion mellan olika parter som försöker maximera sin nytta (Mattsson 1996 s.41f.). Rationellt eller strategiskt handlande, definieras enligt Lewin, som ett manövrerande i syfte att få åtminstone något när man uppenbarligen inte kan få allt. Det handlar om att inte omedgörligt hålla fast vid sin preferensordning utan att i stället manövrera så att de egna önskemålen förverkligas i nuläget utan att utsikterna på längre sikt försämras (Lewin 1986 s.13). Vid analys av politiska beslut förutsätts det att det finns ett visst handlingsutrymme för politikerna. I praktiken, menar Lewin, är politiker dock tämligen begränsade av ekonomiska resurser och politiska traditioner. Att fatta beslut som strider mot partiets ideologi och värderingar skulle rasera väljarnas förtroende. Dessutom måste en rationell aktör ta hänsyn till vad som är möjligt att göra utan att skada till exempel statsfinanserna eller koalitionsarbetet (Lewin 1986 s.21).

4.2.2 Förhandlingsteori

Ingvar Mattsson förklarar att förhandlingar handlar om att försöka lösa intressekonflikter mellan aktörer i samband med olika samarbetsarrangemang, till exempel vid bildandet av en koalitionsregering. En förhandlingslösning karakteriseras av ett givande och tagande för att nå ett gemensamt beslut, man försöker kort sagt gå varandras intressen till mötes. Mattsson poängterar att den grundläggande premisen för att en förhandlingslösning ska komma till stånd är att parterna kan vinna på att nå en överenskommelse (1996 s.38ff.). Inom en

koalitionsregering finns det en betydande förhandlingsrestriktion att ta hänsyn till, nämligen att relationen är kontinuerlig. Axel Hadenius framhåller att förhandlingssituationen måste karakteriseras av att ge och ta eftersom det är primärt för varje parti att upprätthålla sin trovärdighet hos samarbetspartierna (1981 s.26).

Mattsson identifierar fyra olika typer av överenskommelser (1996 s.40f.):

Kompromiss. Parterna går varandras intressen till mötes, det vill säga ger en ömsesidig eftergift.

Kompensation. En kompensation lämnas till motparten i utbyte mot att denna ger vika i förhandlingsfrågan, man köper helt enkelt ut motparten.

Kohandel. En part gör avsteg från sin preferensordning i utbyte mot ett liknande handlande av motparten, det vill säga X kan ge vika i den fråga där hans preferenser är svaga i utbyte mot att Y stöder X i den fråga där X:s preferenser är starka.

Överbrygning. Parterna försöker reda ut vilka intressen som ligger bakom sina olika preferenser. Därefter försöker man finna lösningar som tillgodoser de bakomliggande intressena på ett annat sätt än genom de alternativ som i detta läge är uppe för förhandling.

Förutom ovanstående bör **vikningsmetoden** nämnas i sammanhanget. Lewin skriver att metoden innebär att en minoritet som känner starkt engagemang för en fråga bör få sina intressen tillgodosedda i de fall där majoriteten är mer eller mindre likgiltiga. Minoriteten får därmed ett större inflytande än deras storlek motiverar för att frågan är särskilt viktig för den (Lewin 1986 s.37).

4.3 Den politiska kontexten

I detta kapitel studeras teorier som pekar på hur externa faktorer möjliggör och begränsar politiskt handlande. Politiskt beslutsfattande är beroende av ett antal kontextuella faktorer som måste analyseras. I det första stycket diskuteras bland annat hur den liberaliseringsprocess som samhället har genomgått har format en ny verklighetsbild. Därefter behandlas den historiska institutionalismen som ger liv åt begreppet ”politisk kultur”, där riksdagsutskottens konsensusbyggande är en viktig faktor.

4.3.1 Kunskap och värden formar verkligheten

Det finns en allmän värdemässig förskjutning i det svenska samhället, där den starka staten förlorar inflytande till förmån för individuellt självbestämmande.

Utvecklingen bör studeras i ljuset av de ideologiska förändringar som från slutet av 1970-talet har medfört en högerkritik av välfärdsstaten. Jenny Andersson skriver att denna kritik kan förstås som en reaktion på de radikalt förändrade samhällsekonomiska omständigheterna under 1970-talet (2005 s.34). I samband med liberaliseringsprocessen förändrades synsättet på socialpolitik som en investering till ett synsätt på socialpolitik som en kostnad (Rothstein/Vahlne Westerhäll 2005 s.12). Torbjörn Lundqvist menar att utvecklingen har gett ekonomiska experter och ekonomisk kunskap ett övertag över sociala experter och social kunskap (2005 s.142f.).

Det är en allmän uppfattning att en liberaliseringsprocess har ägt rum, men det råder oenighet om ifall det är en permanent förskjutning eller en tillfällig reträtt till liberala värden. Johan Henrik Bergström menar att samhällsidealet har en cyklisk utveckling och att vi inom några år sannolikt kommer att återgå till en mer restriktiv period. Detta illustreras av att de två liberala perioderna, en från 1950-till 1970-talet och en under 1990-talet, har avlösts med restriktiva perioder däremellan och dessförinnan. Bergström skriver att socialpolitiken, precis som andra samhällstrender följer dessa förändringar och att särskilt alkoholpolitiken är känslig för vilka värderingar som råder i samhället (2000 s.28f.).

De liberala argumenten om valfrihet och konkurrens hämtade sin näring i vetenskaplig kunskap, framförallt byggde retoriken på ekonomiska argument (Lundqvist 2005 s.136). Andersson diskuterar kunskapens inflytande och menar att den inte är något som existerar objektivt. Det som betraktas som kunskap har föregåtts av en maktkamp om att definiera verkligheten. Även det som kallas fakta innehåller subjektiva tolkningar och normativa ställningstaganden och fungerar därför som en styrande kraft vid politiska förändringar. Tolkningarna av verkligheten både möjliggör och begränsar politiken. De möjliggör genom att bland annat ge politiker analyser i form av statistik, teoretiska modeller eller begrepp, men på samma gång skapar de snäva ramar för hur verkligheten skall förstås. På detta sätt begränsar tolkningarna av verkligheten aktörernas handlande (Andersson 2005 s.26f.).

4.3.2 Institutioner, politisk kultur och vikten av konsensus

Inom den institutionella teoribildningen står politiska institutioner och deras utformning i centrum för analysen. Ambitionen är att uppnå förståelse för relationerna mellan institutioner, preferenser och handlande. Åsa Lundqvist förklarar att den historiska institutionalismen utforskar institutioners betydelse för politiskt beslutsfattande, det vill säga den studerar hur politik formas av det institutionella ramverket. Institutionerna strukturerar politikens innehåll, hur preferenser formas och vilka typer av politiska val som uppfattas som möjliga (Lundqvist 2007 s.22f.). Bo Rothsteins definition av den kulturella institutionalismen har samma utgångspunkt; politikens utformning bör förstås genom inflytandet av kultur- eller institutionsbundna normer. Dessa grundläggande normer utvecklas till regelsystem, eller institutioner, som uppfattas som ramar för hur politiken ska utformas (Rothstein 2005 s.187). Den

institutionella strukturen tenderar att inverka på framtida beslut genom att de formella institutionerna, som till exempel grundlagstiftningen, står kraftfulla över tiden och är kostsamma att förändra. Torbjörn Bergman refererar till Putnam som benämner fenomenet ”path dependence”, det vill säga tidigare institutionella arrangemang skapar en kontext som påverkar dagens politiska beslut (Bergman 1995 s.11).

Även studier av politisk kultur kan förklara och ge förståelse för hur politik utformas. Mats Sjölin definierar begreppet politisk kultur som förutbestämda uppfattningar, värderingar och attityder inom och gentemot det politiska systemet (1993 s.144f.). Bo Rothstein och Lotta Vahlne Westerhäll menar på samma sätt att begreppet politisk kultur kan förstås som de normer och värderingar som präglar föreställningarna om vad som är politikens grundläggande mål (2005 s.9). Den politiska kulturen kan utgöra en begränsning på partiernas agerande, det vill säga den kan reducera aktörernas frihet att agera. Sjölin förklarar att det finns två aspekter av begreppet politisk kultur som är särskilt intressanta när man studerar riksdagspartier: uppfattningar om riksdagens syfte, det vill säga de dominerande värderingar som anger tonen och är vägledande för den politiska praktiken, samt uppfattningar om politisk samverkan, det vill säga partiernas beteenden och relationer. Inom riksdagens politiska kultur tenderar utskotten att utveckla interna kulturer, till exempel normer om konsensuskapande (Sjölin 1993 s.144f.).

De normer som reglerar politiskt interagerande benämns ibland politisk kultur och ibland politisk struktur. Sjölin gör en distinktion mellan två typer av politiska strukturer: en ideologisk och en pragmatisk. Den ideologiska strukturen karakteriseras av att den är stängd och associeras med konfliktbeteende, medan den pragmatiska strukturen är mer öppen och identifieras som kompromissorienterad eller till och med konsensusinriktad. Den traditionella bilden av svensk politik är att den har en typisk pragmatisk struktur. Den svenska politiken har beskrivits som konsensusinriktad, där beslut sällan fattas utan medhåll från huvudsakligen alla partier. Denna bild stämmer inte lika bra idag, men Sjölin framhåller att konsensuskulturen i svensk politik är långt ifrån död (1993 s.145).

5 Analys

Analysen grupperas i enlighet med de teoretiska modellerna under tre rubriker. I varje avsnitt analyseras materialet utifrån respektive teori. Analysen baseras på det andrahandsmaterial som redogörs för i metodkapitlet samt intervjuer med följande personer:

- Jan R. Andersson (m) - Riskdagsledamot och ledamot i socialutskottet.
- Sven Andreasson – Avdelningschef alkohol- och narkotikaavdelningen, Folkhälsoinstitutet.
- Lennart Hedquist (m) – Riksdagsledamot och ordförande i skatteutskottet.
- Kent Härstedt (s) – Riksdagsledamot och utredare i alkoholutredningen.
- Ulrik Lindgren (kd) – Politiskt sakkunnig, socialdepartementet.

5.1 Den europeiska socialpolitiken

Den borgerliga regeringen har tillsammans enats om att driva en restriktiv syn på alkohol i EU, trots att det är en tydlig socialpolitisk fråga. Det största regeringspartiet uppger sig vara kritiskt till framväxten av en social dimension. Moderaternas stöd för denna politik illustreras av att alkoholpolitiken kan komma att hamna i fokus under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009. Många – även moderater – talar om förväntningar på att den svenska regeringen ska följa upp arbetet med den gemensamma alkoholstrategin som initierades under det svenska ordförandeskapet 2001. Ulrik Lindgren förklarar att kristdemokraterna utgår från att alkoholen kommer att vara en fokusfråga under det svenska ordförandeskapet. ”Ja, det utgår vi från att den kommer att vara. Att vi kommer att föra fram de sociala värdena och vikten av att vårda de sociala relationerna i ett samhälle.” (Lindgren 070411)

Trots att det finns ett utbrett stöd för att driva vissa socialpolitiska frågor i EU undviker samtliga intervjuade politiker, från vänster till höger, att tala om risken för att EU:s sociala dimension utvecklas mot en gemensam välfärdspolitik. Sven Andreasson från Folkhälsoinstitutet är ensam om att hävda att EU har ett betydande socialpolitiskt inflytande, samt att inflytandet kommer att öka.

En ökande del av besluten tas på övernationell nivå. Sen kan man ju tycka olika saker om det är bra eller inte, att EU får inflytande över socialpolitiken vilket är på väg att hända. (Andreasson 070413)

De intervjuade politikerna undviker att identifiera risken för att EU-samarbetet inom det socialpolitiska området medför en överföring av kompetens från

nationell nivå till EU-nivå. Man betonar att samarbetet kring en gemensam alkoholstrategi, på samma sätt som andra folkhälsopolitiska samarbeten, endast formulerar riktlinjer som inte begränsar medlemsstaternas möjligheter att utforma sin egen socialpolitik. Framförallt framhålls det att en gemensam reglering av alkoholfrågor på EU-nivå inte skulle medföra någon förändring för svensk alkoholpolitik, som redan har en restriktiv utformning. ”Det vi pratar om nu är att höja trösklarna och där har vi redan högre trösklar i Sverige. Så det påverkar inte så mycket på så sätt.” (Andersson 070410) Den sociala dimensionen framställs istället som en möjlighet för Sverige att påverka EU-samarbetet och ”exportera” den svenska modellen till Europa.

Det [en europeisk reglering av alkoholfrågor, min anm.] kommer inte att påverka svensk politik. Däremot kan vi exportera politik till Europa, och den synen kanske även sakta tränger in i moderaterna som inte riktigt har velat se det här som en folkhälsofråga. (Härstedt 070410)

Kent Härstedts uttalande sammanfattar och karakteriserar den allmänna retoriken i det empiriska materialet. Det europeiska alkoholsamarbetet uppfattas av samtliga intervjuade främst som en viktig möjlighet för Sverige att förbättra förutsättningarna för att behålla den egna restriktiva alkoholpolitiken, i första hand genom höjda minimiskatter i Europa som i förlängningen antas leda till lägre införselmängder till Sverige.

Det är framförallt alkoholens nyvunna status som folkhälsofråga inom EU som har gett de svenska politikerna självförtroende i påverkansprocessen. Det uttrycks genomgående en stolthet för den svenska folkhälso- och miljöpolitiken och man betonar den europeiska synen på Sverige som ett föregångsland inom dessa områden. ”Det är så inom ett par områden; miljöpolitiken, alkoholen och folkhälsa i stort så ligger vi långt mycket före de flesta andra EU-länder.” (Härstedt 070410) Sverige uppges arbeta i medvind i försöken att utforma folkhälsosamarbetet enligt svensk modell och den restriktiva alkoholpolitiken påstås ha vunnit ökad respekt i Europa. Dessa framgångar, tillsammans med övertygelsen om att den svenska alkoholpolitiken inte kommer att beröras av samarbetet, gör att det blir svårt för moderaterna att inte ge sitt stöd till att driva alkoholfrågan i EU. Med utgångspunkt i en retorik som förnekar att ett alkoholpolitiskt samarbete också kan leda till ett fördjupat socialpolitiskt samarbete, uppfattar moderaterna det som riskfritt att ge sitt stöd till processen utan att därmed göra avkall på tidigare löften eller politiska ideal.

Moderaterna ställer sig således positiva till det europeiska samarbetet kring folkhälsofrågor i allmänhet, och till det svenska initiativet till en gemensam alkoholstrategi i synnerhet.

I den nya fördragstext som föreslås [inom EU, min anm.] kan folkhälsan komma att få större inflytande. Det var ju på svenskt initiativ som man drev fram den nya alkoholstrategin som nu har presenterats, och det tycker jag är bra. (Andersson 070410)

Genom att ställa sig positiva till EU:s nya fördrag kan man konstatera att moderaterna ger sitt stöd till en utveckling som innebär att EU:s politiska organ får ökade maktbefogenheter, även på det sociala området (Fördraget Art. III-213,

III-278). Det går dock att identifiera en splittring inom moderaterna när det gäller EU:s inblandning i sociala frågor, där delar av partiet ställer sig bakom den traditionella partilinjen och ser kritiskt på framväxten av en europeisk socialpolitik, medan andra har börjat uppmärksamma behovet av att förena den ekonomiska politiken i EU med någon form av socialpolitik.

Jag tror att i vissa sociala frågor så behöver man ha en europeisk syn. Samtidigt så har vi [moderaterna, min anm.] dem som vill att EU ska vara starkt på de områden som de håller på med, men inte vara så brett som det är idag. (Andersson 070410)

Moderaterna har en traditionellt positiv syn på den ekonomiska integrationen inom EU och har varit ett av de partier i den svenska riksdagen som tydligast har tagit ställning för EMU. Det finns en växande medvetenhet om att den ekonomiska samarbetet bara är ett första steg i en mer omfattande integrationsprocess, i vilken Sverige måste ta en aktiv del och påverka i ett tidigt stadium. Insikten om denna utveckling har även börjat tränga in i moderaterna och har orsakat en splittring inom partiet i hur man ska hantera dessa frågor. Med utgångspunkt i detta kan moderaternas stöd till att driva alkoholpolitiska frågor i EU tolkas som en kompromisslösning. Genom att ge upp motståndet mot överstatligt samarbete inom de områden där Sverige ligger i framkant, till exempel det alkoholpolitiska området, uppmärksammar partiet den sociala problematiken av den ekonomiska integrationen samtidigt som man kan fortsätta betona det nationella självbestämmandet.

Den inkonsekventa partilinjen illustreras ytterligare av att man uttalar sig kritiskt till kommissionens grönbok mot ett rökfritt Europa. Jan R Andersson gör en distinktion mellan alkohol- och tobakspolitik där han ställer sig kritisk till överstatliga regleringar på det senare området.

När det gäller frågan om en grönbok om tobak tycker vi inte att det är en fråga för EU att bestämma kring – det är en nationell fråga. Och socialpolitik är också en nationell fråga och det är ur det perspektivet som vi har sagt att vi inte vill ha ett omfattande socialt arbete inom den europeiska unionen. (Andersson 070410)

Skillnaden mellan dessa politiska områden är att tobaksregleringarna skulle begränsa den svenska riksdagens handlingsförmåga eftersom den föreslår bindande lagstiftning, medan den gemensamma alkoholstrategin endast erbjuder kompletterande åtgärder (Betänkande 2006/07:SoU16; Alkoholstrategin i EU). Exemplet visar att moderaterna i grunden fortfarande känner ett starkt motstånd mot socialpolitiska regleringar. Stödet för alkoholstrategin skapar därmed förvirring kring partiets politiska linje. Politiken uppvisar grundläggande motsägelser när man dels ställer man sig kritisk till ett socialpolitiskt samarbete samtidigt som man ger sitt stöd till fördraget, och dels riktar kritik mot den gemensamma tobaksregleringen samtidigt som man stödjer alkoholstrategin.

Moderaternas stöd för den öppna samordningsmetoden, det vill säga möjligheten för medlemsländernas regeringar att informellt utbyta erfarenheter, är ytterligare en indikation på att partiet har identifierat behovet av ett socialpolitiskt utbyte (Johansson 2003 s.226). Det finns bland svenska politiker ett utbrett stöd för denna metod som syftar till att Europas länder ska mötas i sin syn på

folkhälsofrågor. Lennart Hedquist bekräftar att partiet stödjer den öppna samordningsmetoden. ”Ja, självklart att ministrarna träffas och har erfarenhetsutbyte där man tar del av goda erfarenheter.” (Hedquist 070412)

Man kan konstatera att det var den öppna samordningsmetoden tillsammans med kommissionens användning av icke-bindande överenskommelser som lade grunden för det folkhälsosamarbete som idag reglerar medlemsstaternas politik och som moderaterna i stort ställer sig kritiska till. Stödet för metoden grundar sig troligen i två omständigheter. För det första är det svårare för moderaterna att i regeringsställning ställa sig kritiska till kommissionens förslag liksom att rösta nej till samarbete i symboliskt viktiga frågor som till exempel socialpolitiska frågor. Därutöver bygger stödet för den öppna samordningsmetoden på en allmän bedömning bland svenska politiker att Sveriges inflytande på det sociala området är mycket stort. Mycket indikerar att de svenska värderingarna har ett inflytande i den socialpolitiska integrationen, men det är samtidigt rimligt att anta att Sveriges åsikter inte väger tyngst. Ingen av de intervjuade reflekterar dock över risken för att det liberala välfärdsidealet, som Storbritannien förfäktar, eller mer kontinentala välfärdsnormer ska få genomslagskraft inom ramen för den öppna samordningsmetoden. Lennart Hedquist är den enda som nämner risken för att Sveriges inflytande inte visar sig vara så kraftfullt som man förutsätter.

Men att tänka sig att vi skulle få någon form av EU-överenskommelse som innebar att vi var tvungade att sänka vår skattenivå, för att vi har för hög skatt på alkohol, då skulle ju Maria Larsson [äldre- och folkhälsoministern, min anm] gå i taket. (Hedquist 070412)

Det är tydligt att den svenska uppslutningen bakom den öppna samordningsmetoden, liksom bakom alkoholstrategin, grundar sig i ett antagande att samarbetet utvecklas i Sveriges riktning. Den svenska politiken antas därmed inte bli påverkad eftersom Sverige redan ligger långt fram inom de områden som berörs av samarbetet. En samordning som skulle påverka utformningen på svensk politik skulle däremot möta stort motstånd. Moderaterna, liksom övriga partier, är således positiva till samordning i de fall det gynnar Sverige.

Samtidigt som de moderata politikerna är mer kritiska till Sveriges möjligheter, uttrycker de en strategisk önskan om att stå enade i alkoholfrågan. Moderaternas förändrade inställning kan tolkas som en insikt om att den svenska modellen hotas av ett fördjupat europeiskt samarbete och att man i detta läge väljer att omfamna det svenska idealet. Stödet för den restriktiva alkoholpolitiken kan förklaras som ett försök att upprätthålla svensk enighet inför de utmaningar som den svenska modellen står inför. Anders Borg illustrerar vikten av att Sverige framstår som enade i alkoholfrågan för att vinna förtroende i EU.

Jag har stor respekt för att man vill ta upp vardagsproblematiken. Men jag tror att det finns risker med detta, inte minst när det gäller hur man från EU:s sida skulle tolka inriktningen på svensk alkoholpolitik och om vi menar allvar med det som vi säger när vi argumenterar om alkoholproblematiken som en viktig folkhälsofråga och om vi menar allvar när vi säger att vi har ett detaljhandelsmonopol, inte för att gynna den svenska statskassan eller för att gynna någon viss typ av alkohol utan för att begränsa försäljningen och tillgängligheten (Borg 2006/07:38).

Moderaterna har blivit tvungna att se integrationsprocessens nya fokus på sociala frågor som en realitet och därmed ta påverkansarbetet på allvar.

Det skulle väl vara ett problem om man inte gjorde det [drev socialpolitiska frågor i EU, min anm.], då fransäger man sig påverkan på den nivå där besluten ändå tas. I alla fall en del av besluten, och en ökande del av besluten, tas på övernationell nivå (Andreasson 070413).

Moderaternas stöd för att driva alkoholpolitiska frågor på EU-nivå kan tolkas som att man oberoende av partiets grundläggande värderingar nu ställs inför det faktum att EU utvecklar en gemensam socialpolitik och att partiet måste anpassa sin politik efter den verkligheten. Det uppstår en avvägning mellan att föra en integrationskritisk politik och ställa sig utanför diskussionerna, eller att förlika sig med utvecklingen och försöka påverka. Moderaternas nyvunna regeringsställning bör ha medfört att förväntningarna på partiets EU-politik har ökat, både från den egna befolkningen och från andra europeiska regeringar. På detta sätt måste partiet balansera de nationella förväntningarna på en tydlig linje i för Sverige symboliskt viktiga frågor som till exempel alkoholpolitiken, med en fortsatt kritiskt hållning enligt den traditionella partilinjen och i likhet med andra liberala regeringar. Det framstår som att moderaterna i större utsträckning har blivit angelägna om att driva frågor som är viktiga för Sverige, och att denna strävan ibland är viktigare än den egna partilinjen.

Moderaterna har även kommit i en position där man i större utsträckning utsätts för påtryckningar inom den socialisationskultur mellan politiska eliter som har utvecklats inom EU. Den politiska integrationen formar på detta sätt åsikter och perspektiv. I dagsläget sker en förskjutning i riktning mot ett ökat stöd för socialpolitiska samarbeten. Den av ett enigt ministerråd antagna alkoholstrategin illustrerar detta.

Det pågår en ny debatt. Diskussionsklimatet ser helt annorlunda ut nu än det gjorde för fem år sedan. [...] Om man bara går fem år tillbaka i tiden hade detta nästan varit omöjligt att tänka sig, att det var en enig kommission bakom detta. Alla EU:s 25 medlemsstater har ställt sig bakom att alkohol måste betraktas inte bara som vilken vara som helst utan också med ett folkhälsoperspektiv. (Larsson 2006/07:150)

Politisk spillover kan därmed utgöra en relevant förklaringsfaktor till varför moderaterna har förändrat sin inställning till att driva alkoholpolitiska frågor på EU-nivå. Teorin pekar på att regeringar ofta förändrar sin politik som ett resultat av politiska påtryckningar inom ramen för mellanstatligt samarbete.

Resonemanget i detta avsnitt pekar på att moderaterna har blivit medvetna om den socialpolitiska utvecklingen i EU. I samband med att man möts av denna verklighetsförändring inser moderaterna vikten av att vara med och påverka utformningen av samarbetet, framförallt i frågor som är symboliskt viktiga och där Sverige har stort inflytande. Utöver detta uppfattar partiet att de kan retirera från partilinjen i alkoholfrågan utan att i grunden gå emot den egna ideologin eftersom EU-samarbetet inte förutspås påverka den svenska alkoholpolitiken och därmed inte inkräktar på det nationella självbestämmandet.

5.2 Politisk strategi

I alliansens valmanifest är den gemensamma alkoholpolitiken mycket kortfattat och vagt formulerad, vilket indikerar att överenskommelsen bygger på en långt gående kompromiss mellan de fyra regeringspartierna (Allians för Sverige 2006 s.22). Göran Magnusson beskriver formuleringen som ”en typisk ’riksdagskompromiss’ som alla kan leva med. Den löser det akuta problemet men kräver inga åtgärder.” (IOGT-NTO 2) Jan R Andersson medger att moderaterna inte anser sig begränsade av formuleringen i valmanifestet.

Vi driver ju inte alla frågor. Vi har resonerat om det här och vi kan inte komma fram i alla frågor och då hittar man väl en annan linje. [...] Vi har väl sagt att exempelvis när det gäller skattefrågan är den fortfarande öppen. Den är ju inget som egentligen begränsas av att man skriver restriktiv alkoholpolitik. (Andersson 070410)

Alliansens gemensamma alkoholpolitik som uttrycks i alliansens valmanifest samt i regeringsförklaringen är enligt Andersson ett resultat av en intern förhandling, där moderaterna tillfälligt har valt att ge upp de alkoholpolitiska frågorna. Detta indikerar att alkoholpolitiken inte är ideologiskt viktig fråga för moderaterna och partiet därmed kan förhandla bort frågan utan att förlora väljarnas förtroende.

Moderaterna har ett betydande inflytande i den borgerliga koalitionsregeringen och med hänsyn till att den gemensamma linjen inte alls har karaktären av traditionell moderat alkoholpolitik kan man anta att frågan inte har varit prioriterad för moderaterna i förhandlingarna. Gabriel Romanus stöder tesen och säger att ”det är svårt att tro att moderaterna skulle satsa politisk prestige på att i grunden förändra alkoholpolitiken” (IOGT-NTO 2). Jan Andersson bekräftar att alkoholpolitiken ”kanske inte är den mest prioriterade frågan” (Andersson 070410). Han menar att moderaterna har valt att ge upp frågan inom ramen för regeringssamarbetet, men att detta inte betyder att partiet i grunden har förändrat sin politik.

I grunden handlar det här om ifall vi har ändrat vår alkoholpolitik. Det är svårt att svara på direkt. Alltid när man går in i regeringssamarbete så anpassar man sig, man driver inte alla frågor. Regeringens politik är ju fyra partiers politik, och det innebär ju inte i sak att vi har ändrat politiken men att man profilerar sig på olika sätt. (Andersson 070410)

I detta uttalande blir det tydligt att det är politiska strategier som ligger till grund för hur regeringssamarbetet har utformats. Varje parti har vissa profilfrågor som man driver hårt i förhandlingarna, medan man ger upp andra frågor som framstår som mindre viktiga. I enlighet med vinningsmetoden är alkoholpolitiken en fråga som ofta ges upp till småpartier i förhandlingssituationer (Lewin 1986 s.37).

Om man då tittar på alkoholpolitiken så tror jag att alkoholpolitiken är ett område man är beredd att offra. För det är ju så att det är ett givande och tagande, om man kallar det kohandel eller förhandlingar, så är det ett område som den tidigare regeringen var beredd att offra för att kunna hålla samman och det ser tydligt ut som att det är samma sak i det här sammanhanget. Vi vet att det finns en väldigt kraftfull majoritet i Sveriges riksdag för en

förändring av alkoholpolitiken och ändå offerar man alkoholpolitiken gång efter gång till småpartierna (Härstedt 070410).

De engagerade småpartierna, som ofta har drivit en mer restriktiv linje, har således vunnit alkoholfrågan vid ett flertal förhandlingar. Moderaternas motpart i detta sammanhang är kristdemokraterna, som traditionellt har haft en restriktiv alkoholpolitik som sin profilfråga. Lennart Hedquist bekräftar att kristdemokraterna har ett betydande inflytande i alkoholfrågan och att det är deras motstånd i frågan om en sänkning av alkoholskatten som har lett till att ett beslut har skjutits upp, trots att tre av allianspartierna var eniga för en sänkning.

Vi har alla vetat att på samma sätt som miljöpartiet och vänsterpartiet bromsade den förra regeringen att kunna göra någonting beträffande alkoholbeskattningen, så visste ju alla att det fanns ett motstånd mot skattesänkningar hos kristdemokraterna. (Hedquist 070412)

Ingen försöker dölja att kristdemokraterna har haft ett betydande inflytande över hur regeringen har utformat sin alkoholpolitik, allra minst kristdemokraterna själva. Det finns en kristdemokratisk stolthet i att man har vunnit alkoholfrågan i förhandlingarna och därmed säkrat Sveriges traditionellt restriktiva linje.

Kristdemokraterna har drivit alkoholfrågan i förhandlingarna. Tre av de borgerliga partierna var ju för en alkohol skattesänkning under förra mandatperioden. Vi var ensamma kvar till slut och där har det ju svängt väldigt radikalt (Lindgren 070411).

Med tanke på moderaternas betydande inflytande i regeringskoalitionen kan det vara för enkelt att utgå ifrån att moderaterna har vikt sig i frågan, det vill säga att de inte har krävt något i utbyte. Det är rimligare att anta att förhandlingarna har gått ut på någon form av kohandel, det vill säga att moderaterna har gett upp alkoholfrågan i utbyte mot ett liknande handlande av motparten (Mattsson 1996 s.40f.). Kristdemokraterna förnekar bestämt att samarbetet har föregåtts av kohandel där de har fått ge upp någon fråga i utbyte mot alkoholfrågan. Istället är det partiets historiska engagemang för alkoholfrågorna och den kompetens som partiet besitter som har gjort det möjligt att övertala samarbetsparterna om fördelarna med en restriktiv politik. Trots detta pekar ett flertal uttalanden på att det har funnits en uppgörelse mellan moderaterna och kristdemokraterna som kan karakteriseras som kohandel. Det handlar främst om en uppgörelse där moderaterna har gått med på att dra tillbaka kravet på en sänkning av spritskatten i utbyte mot att kristdemokraterna går med på att sänka ölskatten. Kent Härstedt uttrycker att ”där var det nog kohandel tror jag: om ni släpper spriten så går vi med på ölen.” (Härstedt 070410) På samma sätt upplevde Lennart Hedquist att partierna hade kommit till en överenskommelse vad det gäller ölskatten.

Jag upplevde det som att motståndet [mot sänkning av alkoholskatten, min anm.] var brutet i och med att de [kristdemokraterna, min anm.] kanske i första hand uppfattade det som att tidigare moderater hade velat ha en stor spritskattesänkning. Nu hade vi ju lämnat den positionen sedan tidigare för att vi har gjort en ny bedömning av vad som är viktigast just nu. Och då såg vi som viktigast att ta itu med den illegala försäljningen av öl och den stora införseln där. (Hedquist 070412)

Göran Magnusson tror däremot att moderaterna har gett upp skattefrågan i utbyte mot att kristdemokraterna accepterar utförsäljningen av statligt ägda Vin&Sprit. ”Ett annat skäl för att en sänkning inte genomförs är att kd tvingas acceptera att Vin&Sprit säljs ut. Partiet ställer då som villkor att skatten inte sänks.” (IOGT-NTO 2) Partikamraten Kent Härstedt uppfattar dock detta som en långsökt förklaring. Spekulationerna kring vilken typ av överenskommelse som regeringssamarbetet bygger på pekar i olika riktningar. Det finns dock svagt stöd för att moderaterna har gett upp sin position i utbyte mot att kristdemokraterna gör en liknande uppoffring på det alkoholpolitiska området, det vill säga att det har förekommit kohandel mellan olika alkoholpolitiska frågor.

Flera uttalanden pekar istället på att alkoholfrågorna idag ligger helt på kristdemokraternas bord. Det finns därmed anledning att studera om det har förekommit en uppdelning av inflytande på en högre nivå, där moderaterna har ”gett” kristdemokraterna socialpolitiken.

Jag tror att när Fredrik Reinfeldt blev statsminister och han tänkte över sitt upplägg så tror jag att han funderade på att renodla inflytande i regeringen. Därför gav man hela socialdepartementet till kristdemokraterna, moderaterna tog hela utrikesdepartementet, folkpartiet fick utbildningssektorn [...] Så jag tror att det har varit ett sätt att försöka renodla inflytandet och då kan man ju tänka sig att det mer på makronivå har förekommit någon form av kohandel [...] Jag tror att det var så det gick till och då blir konsekvenserna att det är kristdemokraterna som har inflytande över svensk alkoholpolitik. (Härstedt 070410)

En kohandel på makronivå kan upplevas som kontroversiellt ur ett demokratiskt perspektiv. Förhandlingslösningar där man går varandras intressen till mötes i kompromisser eller byter sakfrågor med varandra bör uppfattas som en naturlig del av ett förhandlingsspel och en förutsättning för att ett demokratiskt system där majoriteten bestämmer ska fungera. Däremot är det svårt att rättfärdiga ett samarbete som bygger på att man oinskränkt driver sin politik inom ett visst område, och helt släpper sin möjlighet att påverka de beslut som fattas inom andra områden. Alliansens valmanifest, som är den politik som partierna gemensamt gick till val på, illustrerar tydliga kompromisslösningar där man har förhandlat inom varje enskilt politikområde. Alliansens alkoholpolitik är ett område som har en tydlig kompromissprägel, men i praktiken karakteriseras alkoholpolitiken alljämt av kristdemokratiska värderingar. Kristdemokraterna själva vidhåller att de har ett betydande inflytande över de sociala frågorna: ”uppenbart är i alla fall att kristdemokraterna i hög grad har fått socialdepartementet.” (Lindgren 070411) Sven Andreasson delar också den uppfattningen.

Överhuvudtaget så har kristdemokraterna stort inflytande, det är deras område helt enkelt. Den nya regeringen är fyra partier och man har delat upp politiken. [...] Att kristdemokraterna styr rätt mycket av alkoholpolitiken och socialpolitiken i stort, så uppfattar jag det. (Andreasson 070413)

Det kan vara svårt att dra slutsatsen att en renodling av regeringens inflytande verkligen har ägt rum, men det är uppenbart att uppdelningen rent operativt har fått den konsekvensen. Därmed har moderaterna blivit tvungna att släppa

alkoholpolitiken och socialpolitiken i stort, i utbyte mot tyngre områden som utrikes- och finanspolitik.

Diskussionen i detta avsnitt ger inga belägg för att moderaterna i grunden har förändrat sin inställning till den restriktiva alkoholpolitiken. Istället pekar analysen på att partiet har utnyttjat sin förhandlingsposition till att driva igenom sin politik inom ideologisk grundläggande områden som utrikes- och finanspolitik, medan man har gett upp den lägre prioriterade socialpolitiken.

5.3 Den politiska kontexten

Sven Andreasson berättar att stödet för en restriktiv alkoholpolitik har ökat både hos allmänheten och hos ledande politiker.

I det stora hela kan man säga att vi tycker att frågorna seglar i medvind, det finns stöd från beslutsfattare [...] Och det lilla vi vet om vad folk i allmänhet tycker, genom opinionsmätningar av olika slag, talar för att det finns en gradvis förskjutning i tänkandet, stödet för den här typen av aktiviteter. (Andreasson 070413)

I samtliga intervjuer informerar man om att både alkoholkonsumtionen och införseln har minskat och att det finns en nedåtgående trend. Den alkoholpolitiska verklighetsbilden som man ger uttryck för bygger nästan uteslutande på statistik från Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning, SoRAD (SoRAD:s statistik 2006). Den borgerliga regeringen, med de liberala moderaterna i spetsen, tycks ha tagit intryck av utvecklingen. ”Det märktes i slutet av förra mandatperioden att partierna svalnade i iveren att sänka skatten när man såg att konsumtionen faktiskt går ner utan att sänka skatten.” (Lindgren 070411) Andersson talar om en verklighetsförankrad politik.

Man kan ju också se att moderaterna samtidigt har försökt att mer förankra sin politik i verkligheten. Förtroendet för Systembolaget har ökat och just nu ökar försäljningen på Systembolaget, man har minskad resandeförsel. (Andersson 070410)

Verklighetsförändringen och förskjutningen i väljarnas inställning till den restriktiva politiken tycks följaktligen ha varit en av de drivande krafterna bakom moderaternas förändrade inställning. I enlighet med teorin formas dock den alkoholpolitiska verklighetsbilden, precis som annan fakta, utifrån subjektiva tolkningar av hur världen bör förstås (Andersson 2005 s.26f.). Kent Härstedt ställer sig tveksam till i vilken utsträckning det vetenskapliga underlaget ger oss en korrekt bild av alkoholpolitiken.

Vi lever på SoRAD:s siffror i väldigt stor utsträckning och det är bekymmersamt för svensk alkoholpolitik eftersom de har bara 55-60 procent som svarar på deras frågor. Så med så stort bortfall tappar man mycket trovärdighet i en rapport, men det säger de aldrig hur många som svarar på deras frågor. (Härstedt 070410)

Ett fåtal statistiska indikatorer formar således den uppfattning vi har av utvecklingen på alkoholområdet. I materialet lyfter man genomgående fram SoRAD:s undersökningar för att illustrera den positiva förändringen i alkoholkonsumtion och införsel. Det upplevs som att det finns en hög tilltro till faktautlåtanden och att man inte ifrågasätter i vilken utsträckning dessa har präglats av subjektiva värderingar eller av de värderingar som råder i samhället. Härstedt är ensam om att i stort ifrågasätta den alkoholpolitiska verklighetsbilden. ”Totalt sett gör ju då SoRAD bedömningen att totalkonsumtionen har minskat. Jag är inte så säker på att den bilden är helt korrekt.” (Härstedt 070410)

Alkoholpolitiken framstår som särskilt känslig för den verklighetsbild som presenteras. Det är därför betydelsefullt vem som har makten att formulera verkligheten. Inom det alkoholpolitiska området tycks striden främst ha stått mellan den ekonomiska och den sociala expertisen, som rimligen uppmanar till olika typer av åtgärder. Vetenskapen, tillsammans med vilken expertis som har möjlighet att formulera den, utgör därmed en begränsning på det politiska handlingsutrymmet. I moderaternas fall blir det tydligt att den alkoholpolitiska verklighetsbilden har format deras uppfattning om vilka åtgärder som är möjliga att driva igenom. Det finns kort sagt inget strategiskt utrymme för att driva en liberal politik. Gabriel Romanus påpekar att det skulle vara strategiskt oklokt att sänka skatten i dagsläget när stödet för Systembolaget ökar:

Systembolagets försäljning har ju ökat kraftigt sedan vi kom med i EU, och ökar även i år, samtidigt som resandeförseln av allt att döma går ned. Att i det läget sänka alkoholskatterna verkar inte särskilt klokt. (IOGT-NTO 2)

Det finns en allmän förskjutning i synen på alkohol som har sin grund i en europeisk förändring i synen på alkohol som en vanlig handelsvara till dagens folkhälsoperspektiv på hur frågorna ska hanteras. Anders Borg förtydligar att alkoholen måste diskuteras utifrån ett folkhälsoperspektiv och han förtydligar att andra drivkrafter, som till exempel ekonomiska, måste vara sekundära.

Utifrån min utgångspunkt är folkhälsoaspekterna och de sociala problem som alkoholen skapar så viktiga att vi inte får ta risker med att få en diskussion om att vi upprätthåller detaljhandelsmonopol av andra orsaker än folkhälsoskäl eller att vi undergräver legitimiteten för den svenska folkhälsopolitiken. (Borg 2006/07:62)

De ekonomiska argument om konkurrens och valfrihet som de liberala partierna tidigare byggde sin avregleringsretorik på har, på grund av folkhälsoperspektivet och det folkliga stödet, idag ett begränsat utrymme i alkoholdebatten. Liberaliseringsprocessen möter en motgående trend där synsättet på alkohol- och socialpolitiska åtgärder som ekonomiska restriktioner för den fria marknaden har förbytts till ett synsätt på socialpolitik som en investering.

Alkoholpolitikens känslighet för de värderingar som finns i samhället, samt den cykliska utvecklingen av samhällsidealet öppnar upp för en politik som bygger på strategisk anpassning. Detta illustreras av att en stor majoritet av riksdagens partier var för en sänkning av alkoholskatten under förra mandatperioden då stödet för en liberal politik, och därmed utrymmet för en avregleringspolitik, var stort. Idag har samma partier fått statistiska indikatorer på

att den restriktiva politiken har brett stöd och har därmed omvärderat sin ståndpunkt i skattesänkingsfrågan. Hos kristdemokraterna, som kanske är det parti där alkoholpolitiken har starkast ideologisk förankring, har motståndet mot den liberala linjen varit kraftfullt över tiden. Den försiktighet som övriga partier, bland annat moderaterna, har uppvisat för att utmåla en tydlig partilinje lämnar öppet för denna typ av strategisk anpassning, eller ”vända kappan efter vinden”-politik. Hedquists retorik illustrerar denna plötsliga anpassning till en anti-liberal syn på alkoholpolitik.

Att vi i Sverige skulle vara tvingade till en mer – om man uttrycker det så – liberal inställning. Det upplever jag att vi måste sätta oss emot att få någon form av internationella överenskommelser som har den innebörden. (Hedquist 070412)

Moderaterna hänvisar till verklighetsförändringen som en restriktion för deras ursprungliga vilja att sänka alkoholskatterna. Det utmålas som ”för sent” att sänka skatterna, eftersom det konsumtionsbeteende som moderaterna varnade för redan är etablerat. Detta förhållande utgör även en direkt kritik mot den tidigare socialdemokratiska regeringen som inte sänkte skatten i tid. Fredrik Reinfeldt uttrycker att ”då vill jag påstå att den [alkoholskattesänkningen, min anm.] är svårare att göra nu, för beteendeförändringen har redan skett.” (IOGT-NTO 1) Med detta uttalande ursäktar Reinfeldt den politiska omsvängningen som en ofrånkomlig anpassning till dagen situation. Med samma retorik motiverade man även tidigare skattesänkingskrav, med då var det EU-medlemskapet som tvingade till anpassning. Den politiska handlingsförmågan framställs ständigt som begränsad av ”verkligheten”. Denna verklighetsbild utgör således både en motivering till varför man inte driver igenom sin politik i dagsläget och till varför man ansåg sig ”tvungen” att göra det tidigare.

Den alkoholpolitiska verklighetsbilden påverkas även i stor utsträckning av utvecklingen i grannländerna, speciellt eftersom införselproblematiken står i centrum för alkoholdebatten och utgör den främsta orsaken till åsiktssplittringen. Finlands kraftiga skattesänkning våren 2004 har lett till en avsevärd konsumtionsökning och samtliga partier i den finländska riksdagen står i dagsläget bakom en skattehöjning (IOGT-NTO 3). Även Estland och Lettland diskuterar nu skattehöjningar. Trenden i grannländerna tar udden av moderaternas huvudargument som bygger på att Sverige måste sänka skatten för att minska införseln och undvika en export av skattebasen. Det finns inte samma genomslagskraft för en skattesänkning när trenden både i Sverige och i omvärlden går i motsatt riktning. Finlands försök utgör en restriktion och ett viktigt argument för den restriktiva sidan. Återigen illustreras hur känslig alkoholskatten är för samhällstrender. Folkhälsominister Maria Larsson lyfter fram utvecklingen som ett argument för att behålla de svenska skattenivåerna.

När det gäller skatter har det funnits skilda synsätt, och det kanske delvis också finns. Frågan om skatter har förändrats ganska mycket i förhållande till vår omvärld. Flera av de länder som har tagit till skattesänkningar lever nu med eftertankens kranka blekhet. [...] Jag tror att det finns ganska mycket att lära av det som händer i omvärlden just nu. (Larsson 2006/07:38)

Den restriktiva alkoholpolitiken och dess traditionella utformning är en del av den svenska politiska kulturen. Utgångspunkten i denna politik är att alkoholproblematiken ska behandlas utifrån folkhälsoaspekter och inte utifrån ekonomiska incitament. De alkoholpolitiska normerna är etablerade inom ramen för den svenska modellen och begränsar de ekonomiskt inriktade moderaterna.

Den förra regeringen och den nuvarande regeringen har drivit en traditionell svensk hållning i dessa frågor, och det är att alkoholproblematiken är central. Det är ett allvarligt folkhälsoproblem. (Borg 2006/07:62)

Den pragmatiska politiska strukturen, som karakteriseras av konsensusbyggande, värdesätts fortfarande i den svenska riksdagen (Sjölin 1993 s.145). Det framstår som att enighet är särskilt eftersträvarvärd inom traditionella områden som omfattas av den svenska modellen. ”Jag tycker att vi i vår riksdag ska vara stolta över vår partiöverskridande historiskt restriktiva alkoholpolitik.” (Wahlén 2006/07:93) Konsensuskulturen är särskilt framträdande inom riksdagens utskott. Det finns flera uttalanden som tyder på att den politiska kulturen har påverkat utskottens ledamöter att ibland gå ifrån den egna partilinjens till förmån för utskottets samlade uppfattning. Ett exempel är att kristdemokraternas representant i skatteutskottet ställde sig bakom förslaget på sänkningar av öl- och spritskatten och försökte övertala det egna partiet om riktigheten i ett sådant tillvägagångssätt.

Hela argumentationen köptes ju till fullo av Lennart Sacrédeus som är kristdemokraternas ledamot i skatteutskottet som har gjort ett väldigt gott försök att även försöka övertyga sitt parti (Hedquist 070412).

På samma sätt råder det konsensus kring den svenska alkoholpolitiska linjen i socialutskottet och det uttrycks en glädje över enigheten.

Socialutskottets betänkande om alkoholfrågor innebär en bred uppslutning kring den restriktiva linjen. Det är alldeles utmärkt. Tidigare, kanske framför allt moderata förslag om en helt ny alkoholpolitik, har lagts på hyllan helt och hållet. Det ser vi med glädje på. Vi hoppas att vi kan stå enade i det, i varje fall från utskottets sida. (Svedberg 2006/07:61)

Den politiska kulturen, i enlighet med Sjölinns teorier, reducerar politikernas möjligheter att agera (1993 s.144f.). Det sätts stort värde på enighet och de moderata ledamöterna påverkas av att stödet för en restriktiv alkoholpolitik är mycket stort i socialutskottet. Detta institutionella, eller normativa, ramverket utgör därmed en historisk begränsning för utvecklandet av en mer polariserad svensk politik.

Diskussionen i detta avsnitt visar att moderaternas alkoholpolitik i stor utsträckning påverkas av samhällets värderingar och allmänhetens inställning. Moderaterna väljer att genomföra en strategisk anpassning till den politik som har störst folkligt stöd och man hänvisar till omsvängningen som en verklighetsförankrad politik. Därutöver medför den restriktiva alkoholpolitikens status inom riksdagens politiska kultur begränsningar av moderaternas möjligheter att driva igenom en reforminriktad liberal alkoholpolitik.

6 Slutsatser

Moderaternas inställning till den restriktiva alkoholpolitiken har påverkats av samtliga förklaringsfaktorer, men i varierande utsträckning. Den sammantagna bilden är att alkoholpolitik inte hör till moderaternas grundläggande frågor och att partiet därmed väljer att anpassa sin politik till externa faktorer. Moderaterna väljer kort sagt att driva sin avregleringspolitik när stödet för en sådan är stort, men partiet är inte beredd att offra politisk kraft på att driva frågorna när dessa ifrågasätts. Detta är ett genomgående mönster i alla tre analyser.

Det går dock att urskilja en enskild faktor som har haft större inflytande än de övriga, nämligen det förhandlingsspel som föregick bildandet av den borgerliga regeringen. Moderaterna var i opposition förespråkare av en avregleringspolitik och det faktum att partiet i regeringsställning inte driver igenom partilinjen i alkoholfrågorna indikerar att området nu har förhandlats bort. Den generella slutsatsen är således att moderaterna har utnyttjat sin förhandlingsposition till att byta bort den lågt prioriterade alkoholpolitiken mot ideologiskt tyngre områden.

En avslutande kommentar är att den restriktiva alkoholpolitiken i dagsläget framstår som ohotad trots att delar av den ifrågasätts av en majoritet av riksdagens ledamöter. Problematiken bottenar i att politiska beslut fattas inom ramen för olika förhandlingsspel och med utgångspunkt i politiska strategier där alkoholpolitiken framstår som en ständigt perifer fråga som ges upp till engagerade småpartier.

7 Referenser

7.1 Litteratur

Andersen, Ib, 1998. *Den uppenbara verkligheten. Val av samhällsvetenskaplig metod*. Lund: studentlitteratur.

Andersson, Jenny, 2005. "Kritik och kunskapskamp: ett perspektiv på den starka statens fall." I: Rothstein, Bo – Vahlne Westerhäll, Lotta (red.). *Bortom den starka statens politik?* Stockholm: SNS Förlag.

Bergman, Torbjörn, 1995. *Constitutional Rules and Party Goals in Coalition Formation. An Analysis of Winning Minority Governments in Sweden*. Umeå: Umeå Universitet.

Bergström, Johan Henrik, 2000. *Hur ölskatten sänktes – Om lobbning, pilsner och pluralism*. Göteborg: Förvaltningshögskolan.

Blomqvist, Paula – Andersen, Torben M., 2003. *Den gränslösa välfärdsstaten: svensk socialpolitik i det nya Europa*. Stockholm: Agora.

Blomqvist Paula – Rothstein, Bo, 2005. *Välfärdens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Lund: Wallin & Dalholm.

Hadenius, Axel, 1981. *Spelet om skatten: rationalistisk analys av politiskt beslutsfattande*. Stockholm: Norstedt.

Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn, 1997. *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Jacobsson, Kerstin – Johansson, Karl Magnus, 2001. "Välfärdspolitik och nya samarbetsformer i EU." I: Jacobsson, Kerstin – Johansson, Karl Magnus – Ekengren, Magnus (red.). *Mot en europeisk välfärdspolitik? Ny politik och nya samarbetsformer i EU*. Stockholm: SNS Förlag.

Jacobsson, Kerstin – Johansson, Karl Magnus – Ekengren, Magnus, 2001. *Mot en europeisk välfärdspolitik? Ny politik och nya samarbetsformer i EU*. Stockholm: SNS Förlag.

Johansson, Karl Magnus, 2001. "Europeiska partier, politisk samordning och ideologiska konfliktlinjer i den europeiska välfärdspolitiken." I: Jacobsson, Kerstin – Johansson, Karl Magnus – Ekengren, Magnus (red.). *Mot en europeisk välfärdspolitik? Ny politik och nya samarbetsformer i EU*. Stockholm: SNS Förlag.

Johansson, Karl Magnus, 2003. "Mot ett socialt Europa. Ideologi, politik och framtidsvisioner." I: Blomqvist, Paula – Andersen, Torben M. (red.). *Den gränslösa välfärdsstaten: svensk socialpolitik i det nya Europa*. Stockholm: Agora.

Kvale, Steinar, 1997. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lewin, Leif, 1979. *Det politiska spelet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Lewin, Leif, 1984. *Ideologi och strategi. Svensk politik under 100 år*. Stockholm: Norstedt.

Lundqvist, Torbjörn, 2003. "Samhällsförändring och alkoholpolitik." I: Sundin, Jan – Willner, Sam (red.). *Samhällsförändring och hälsa. Olika forskarperspektiv*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

Lundqvist, Torbjörn, 2005. "Den starka alkoholstatens uppgång och fall." I: Rothstein, Bo – Vahlne Westerhäll, Lotta (red.). *Bortom den starka statens politik?* Stockholm: SNS Förlag.

Lundqvist, Åsa, 2007. *Familjen i den svenska modellen*. Umeå: Boréa.

Marshall, Chaterine – Rossman, Gretchen B., 1999. *Designing qualitative research*. 3e uppl. London: Sage.

Mattson, Ingvar, 1996. *Förhandlingsparlamentarism. En jämförande studie av riksdagen och folketinget*. Lund: Studentlitteratur.

Rothstein, Bo, 2005. "Från ämbetsverk till ideologiska statsapparater." I: Rothstein, Bo – Vahlne Westerhäll, Lotta (red.). *Bortom den starka statens politik?* Stockholm: SNS Förlag.

Rothstein, Bo – Vahlne Westerhäll, Lotta, 2005. *Bortom den starka statens politik?* Stockholm: SNS Förlag.

Ryen, Anne, 2004. *Kvalitativ intervju – från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber ekonomi.

Sjöblom, Gunnar, 1968. *Party strategies in a multiparty system*. Lund: studentlitteratur.

Sjölin, Mats, 1993. *Coalition Politics and Parliamentary Power*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 2005:25. *Gränslös utmaning – alkoholpolitik i ny tid*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Sundin, Jan – Willner, Sam, 2003. *Samhällsförändring och hälsa: olika forskarperspektiv*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.

7.2 Material

7.2.1 Intervjuer

Andersson, Jan R., riksdagsledamot och ledamot i socialutskottet, moderaterna. Intervju 070410.

Andreasson, Sven, tjänsteman, Folkhälsoinstitutet. Intervju 070413.

Hedquist, Lennart, riksdagsledamot och ordförande i skatteutskottet, moderaterna. Intervju 070412.

Härstedt, Kent, riksdagsledamot och utredare i alkoholutredningen, socialdemokraterna. Intervju 070410.

Lindgren, Ulrik, politiskt sakkunnig, socialdepartementet, kristdemokraterna. Intervju 070411.

7.2.2 Riksdagsdebatter

Borg, Anders, finansminister, moderaterna. Riksdagens snabbprotokoll 2006/07:62. Fredagen den 16 februari 2007. www.riksdagen.se. Hämtat: 070502.

Larsson, Maria, folkhälsominister, kristdemokraterna. Riksdagens protokoll 2006/07:38. Tisdagen den 12 december. www.riksdagen.se. Hämtat: 070502.

Svedberg, Per, socialdemokraterna. Riksdagens snabbprotokoll 2006/07:61. Torsdagen den 13 februari 2007. www.riksdagen.se. Hämtat: 070502.

Wahlén, Gunilla, vänsterpartiet. Riksdagens snabbprotokoll 2006/07:93.
Onsdagen den 18 april 2007. www.riksdagen.se. Hämtat: 070502.

7.2.3 Artiklar och internetkällor

Alkoholstrategi = *Alkoholstrategi för EU*. Regeringskansliet.
www.sweden.gov.se. Hämtat: 070514.

Allians för Sverige, *Valmanifest 2006. Fler i arbete – mer att dela på*.
www.maktskifte.se. Hämtat: 070514.

IOGT-NTO 1 = *Reinfeldt stoppar sänkt alkoholskatt*. 070220. www.iogt.se.
Hämtat: 070502.

IOGT-NTO 2 = *Vad kommer hända med alkoholpolitiken?* 061020. www.iogt.se.
Hämtat: 070408.

IOGT-NTO 3 = *Ökade alkoholskador chockar Finland*. 061027. www.iogt.se.
Hämtat: 070502.

Betänkande 2006/07:SoU16, *Utlåtande om grönbok Mot ett rökfritt Europa: policyalternativ på EU-nivå*. www.riksdagen.se. Hämtat: 070509.

EU-fördraget = Regeringen, Ds 2004:52., *Fördrag om upprättande av en konstitution för Europa*. www.regeringen.se. Hämtat: 070514.

SoRAD:s statistik 2006 = *Alkoholkonsumtionen i Sverige under år 2006*.
www.sorad.su.se. Hämtat: 070514.